

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

Ефективна ЕКОНОМІКА

Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

№ 5, 2015 [Назад](#) [Головна](#)

0 0 0 0 0 0 0 0

УДК 338.455.014.1

*Л. М. Березіна,
д. е. н., проф. кафедри економіки підприємства,
Полтавська державна аграрна академія, м. Полтава*

МЕТОДИКА ОЦІНКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ

*L. M. Berezina,
doctor of Economics, Professor of the chair of enterprise economy,
Poltava state agrarian Academy, Poltava*

METHODS OF ASSESSING THE COMPETITIVENESS OF PROCESSING PLANTS

Здатність господарюючих суб'єктів вести конкурентну боротьбу з іншими виробниками в межах певного ринкового простору, визначає основу категорії конкурентоспроможність. Конкурентоспроможність виробника показує його пристосованість у стратегічній перспективі до зовнішніх змін. Формування певного рівня конкурентоспроможності потребує від будь-якого економічного суб'єкта постійного управління власними конкурентними перевагами. Результатом управління повинні стати стійкі переваги, які відповідають цілям розвитку суб'єкта конкуренції та стану його внутрішнього потенціалу, а також зовнішнім можливостям і загрозам. Оцінка й аналіз факторів зовнішнього та внутрішнього середовища належать до першочергових етапів управління конкурентоспроможністю підприємства. Взаємодія переваг внутрішнього потенціалу товаровиробника і привабливості зовнішнього середовища визначають потенційно можливий рівень конкурентоспроможності суб'єкта на конкретний момент часу.

The ability of economic agents to conduct a competitive rivalry with other manufacturers within a particular market space, provides a basis for competitive categories. Competitiveness manufacturer shows its adaptability in strategic perspective to external changes. Formation of a certain level of competitiveness requires any economic entity permanent control their own competitive advantage. The result must be stable management benefits that meet the objectives of the subject of competition and the state of its internal capacity and external opportunities and threats. Evaluation and analysis of factors external and internal environment belong to the primary stages of competitiveness management company. Interaction potential benefits of domestic producers and attractiveness of the environment determine the potential level of competitiveness of the subject at a particular time.

Ключові слова: *переробні підприємства, конкурентоспроможність продукції, конкурентні переваги, ринок, фактори зовнішнього середовища, фактори внутрішнього середовища.*

Key words: *processing enterprises, competitiveness, competitive advantage, market, environmental factors, factors of internal environment.*

ВСТУП

Переробні підприємства агропромислового комплексу це суб'єкти господарювання, що займаються переробкою сільськогосподарської сировини, виробництвом і реалізацією продукції харчової промисловості та кормів для тварин. Для них притаманний певний рівень ризику, що пов'язаний із залежністю від успішності господарювання сільськогосподарських підприємств, територіальної віддаленості від сировинних зон, забезпеченості трудовими ресурсами необхідного рівня кваліфікації. Останніми роками Україні вдалося зменшити вартісну різницю між обсягами експорту продукції сільського господарства та продуктів її переробки. Однак, країна в більшій мірі все ще залишається експортером сировини.

Конкурентоспроможність продукції переробних підприємств АПК починає формуватися ще на стадії виробництва сировини. Продукція сільського господарства є джерелом забезпечення виробничих потужностей та роботи переробної галузі, яка, в свою чергу, є традиційним каналом збуту для сільськогосподарських виробників. Ринкові умови господарювання змушують переробні підприємства самостійно займатися пошуком сировини. За таких умов конкуренція може спостерігатися не лише за ринки збуту готової продукції, а й за сільськогосподарські ресурси, деякі види яких можуть бути в обмеженій кількості. Скорочення виробництва продовольчої сировини прямо впливає на кінцеві результати господарювання переробних підприємств.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Питання конкурентоспроможності агропромислових підприємств було і залишається актуальним для науковців. Дослідженню існуючих методів оцінки конкурентоспроможності підприємств присвячені численні публікації науковців, таких як: Бойківська Г.М., Вініченко І.І., Гнатенко С.П., Гончаренко О. В., Гринчук В.Ю., Заходим М.В., Портер М., Радєва М.М., Савченко С.М., Сітковська А.О. Так, кількість методів, що пропонуються використовувати для оцінки конкурентоспроможності підприємств, вимірюється десятками. Однак, не всі запропоновані підходи є найбільш оптимальними в методологічному плані. У цьому зв'язку актуальним залишається відбір тих методів, які б можна було застосовувати при дослідженні конкурентоспроможності переробних підприємств.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є висвітлення методики оцінки конкурентоспроможності аграрних переробних підприємств.

ВИКЛАДЕННЯ ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Формування певного рівня конкурентоспроможності потребує від будь-якого економічного суб'єкта постійного управління власними конкурентними перевагами.

Сутність управління конкурентоспроможністю полягає в безперервному контролі над змінами, що відбуваються в діяльності суб'єкта, підтримці його здатності до виживання в умовах нестабільного зовнішнього середовища. Результатом управління повинні стати стійкі переваги, які відповідають цілям розвитку суб'єкта конкуренції та стану його внутрішнього потенціалу, а також зовнішнім можливостям і загрозам [9].

Науковці пропонують виділяти наступні фактороутворюючі особливості господарюючих суб'єктів як соціально-економічних систем: 1) визначення загальної мети як напрямку розвитку системи; 2) підпорядкування завдань кожного елемента спільній меті системи; 3) усвідомлення кожним елементом своїх завдань та розуміння загальної задачі; 4) виконання кожним елементом своїх функцій, які впливають з поставленою задачею; 5) конкретні відносини між елементами системи; 6) наявність органу (суб'єкта) управління; 7) наявність зворотного зв'язку [6].

Оцінка й аналіз факторів зовнішнього та внутрішнього середовища належать до першочергових етапів управління конкурентоспроможністю підприємства. При самому спрощеному розумінні середовище являє собою певне оточення системи, а при більш складному підході – середовищем системи є система, яка складається з елементів, які їй не належать. Слід зазначити, що середовище – це не просто оточення системи, а лише ті її складові, що життєво важливі для системи. Спираючись на співвідношення «система-навколишній світ» система і середовище органічно пов'язані між собою, і не можуть бути зрозумілі один без одного. Система починається там, де йде відмежування від навколишнього середовища [8].

Для суб'єкта конкуренції середовищем життєдіяльності є навколишній ринковий простір. Розглядаючи зовнішнє середовище як складну ринкову систему, слід виділити в її структурі макро- й мікрорівні, які розрізняються складом факторів та характером їх впливу. Під макрозовнішнім середовищем розуміють сукупність суспільних і природних факторів, які опосередковано впливають на всі суб'єкти мікрозовнішнього середовища: політичні, правові, соціально-економічні, науково-технічні, культурні та природні фактори [2]. Характерними рисами мікрозовнішнього середовища є неоднозначний характер впливу окремих факторів та висока системна взаємопов'язаність її компонентів.

Ідентифікація середовища на мікрозовнішньому рівні ускладнена у зв'язку з різними підходами до її визначення. Відповідно до одного з них, мікрозовнішнє середовище – сукупність суб'єктів і факторів, що безпосередньо впливають на можливість суб'єкта обслуговувати клієнтів [2]. М. Портер розглядає середовище на рівні галузі та інтерпретує його як сукупність якісних і кількісних показників, що характеризують стан розвитку конкуренції [7]. Згідно запропонованих трактувань, конкурентне середовище суб'єкта – це частина мікрозовнішнього середовища, яка обмежена територіально-галузевими рамками. Сутність галузевих меж пояснюється визначенням галузі як сукупності підприємств, що виробляють і розподіляють аналогічні послуги чи товари та конкурують на одному споживчому ринку [3]. Територіальні межі пов'язані з локальністю ринків. Але це не доказ абсолютної замкнутості ринкового простору, так як межі системи є досить умовними. Узагальнення наукової думки дозволяє нам стверджувати, що мікрозовнішнє середовище є сукупністю суб'єктів і факторів, які оточують суб'єкта на оперативному рівні, і безпосередньо впливають на його життєдіяльність.

Однією з основних факторних характеристик зовнішнього середовища є рівень розвитку конкуренції. В результаті взаємодії виробників формується конкурентна структура ринку, яка є сукупністю кількісних та якісних показників [5]. Перші дають змогу оцінювати фактичний стан аграрного підприємства у конкурентній боротьбі за привабливі перспективні зони господарювання та приймати виважені управлінські рішення направлені на виконання стратегічних планів підприємства. Якісні методи – переважно мають низький ступінь математичної формалізації, їм притаманна трудомісткість реалізації та дискретність оцінки. При цьому останні не дають можливості використовувати оцінку конкурентоспроможності в процесі аналізу та визначення пріоритетних напрямів посилення конкурентних позицій на ринку [10].

Сучасний етап розвитку галузевих ринків призвів до ускладнення конкурентних механізмів і появи конкурентних структур, які складаються з кількох внутрішньогалузевих продуктових сегментів. Результатом цих змін є виникнення нових типів конкурентних відносин між виробниками, які діють на різних сегментах галузевого ринку. Можливість виходу на ринок потенційних конкурентів багато в чому визначається вхідними бар'єрами, які слід враховувати як діючим галузевим виробникам, так і суб'єктам, які планують увійти на даний галузевий ринок. Вплив на товаровиробників відбувається не тільки з боку потенційних конкурентів, але й з боку суб'єктів, що виробляють товари-субститути і комплементарні товари.

Можливість виходу на ринок конкурентів, які випускають продукт-субститут, передбачає виробництво нових продуктів, які задовольняють ту саму потребу, але створених на основі нових технологій. Вплив на ринкову ситуацію суб'єктів, що виробляють продукти-комплемента, полягає в тому, що з точки зору покупців вони сприяють збільшенню обсягів купівлі основної продукції, а з точки зору виробників – знижують конкуренцію серед постачальників.

Найбільш активний вплив на ринкових суб'єктів справляють торгові посередники оптової та роздрібною торгівлі. Вплив оптових та роздрібних торгових посередників на товаровиробників має схожість з споживачами особливостями, але з одним важливим доповненням: торгові організації можуть мати значний вплив якщо вони здатні впливати на рішення покупців [4]. Випуск товаровиробником конкурентоспроможної продукції неможливий за умови відсутності надходжень виробничих ресурсів належної якості та оптимальної вартості. Вибір постачальників і формування з ними системи взаємовідносин є одним з найважливіших компонентів в процесі створення стійких конкурентних переваг.

Важливими умовами впливу на процес формування конкурентних переваг економічного суб'єкта є фактори внутрішнього середовища. Структура внутрішнього середовища підприємства являє собою сукупність взаємозалежних підсистем, яка взаємодіє із зовнішнім середовищем. Такому типу систем притаманні ряд характерних ознак: відкритість по відношенню до навколишнього середовища; самоорганізованість; адаптивність до змін навколишнього середовища; динамічність [1]. Структуру внутрішнього середовища підприємства як суб'єкта конкуренції пропонується диференціювати на макро- і мікрорівні.

Зазначені особливості зовнішнього і внутрішнього середовища формують певні типи конкурентних переваг, які під впливом галузевої специфіки трансформуються в нові видозмінені типи. Ідентифікація виробником типів конкурентних переваг (наявних і потенційних) пов'язана з певними труднощами, серед яких є відсутність науково обґрунтованих підходів до вивчення системи внутрішніх і зовнішніх чинників впливу на господарюючий суб'єкт. Як наслідок, відсутність у суб'єктів ефективних управлінських і організаційно-економічних механізмів реагування на зміни зовнішнього середовища та недосконалість методологічного апарату оцінки конкурентних переваг, призводять до низької конкурентоспроможності переробних підприємств.

ВИСНОВКИ

Здатність господарюючих суб'єктів вести конкурентне суперництво з іншими виробниками в межах певного ринкового простору, визначає основу категорії конкурентоспроможності. Будь-який господарюючий суб'єкт, виступаючи як організаційно-економічний організм, основною метою своєї діяльності вбачає подальший розвиток на основі власного досвіду. Виробивши в конкретний момент часу товари (послуги), що призначені для задоволення споживчого попиту, і здійснивши товарно-грошовий обмін з покупцями, суб'єкт планує отримати фінансові кошти в розмірі необхідному для наступного етапу своєї діяльності

Конкурентний статус виробника впливає на розробку й вибір стратегічних управлінських рішень в галузі формування конкурентних переваг. Різні типи виробників диференційовані за розміром та ринковою часткою. Вони також різняться внутрішніми можливостями, що разом з характером і силою зовнішньої дії впливає на процес формування конкурентних переваг та призводить до створення їх характерних типів. При цьому кожному з варіантів властиві індивідуальні типи переваг, які визначаються наявною комбінацією зовнішніх і внутрішніх факторів. Зміна конкурентного статусу виробника в результаті впливу зовнішніх умов господарювання, передбачає також зміну типів створюваних переваг.

Література.

- 1.Бойківська Г.М. Стратегічні напрями реалізації виробничих можливостей переробних підприємств АПК в умовах конкурентного середовища [Текст] / Г.М. Бойківська // Агросвіт. – 2011. – № 4. – С. 34–38.
- 2.Вініченко І.І. Конкурентоспроможність аграрних підприємств: стан і перспективи [Текст] / І.І. Вініченко // Агросвіт, 2013. – № 21. – С. 10–13.
- 3.Гнатенко Є.П. Фактори забезпечення стабільності та ефективності розвитку молокопереробних підприємств [Текст] / Є.П. Гнатенко // Агросвіт. – 2010. – № 1. – С. 33–36.
- 4.Гончаренко О. В. Інституціональне регулювання розвитку інновацій в агропромисловому виробництві: теорія, методологія, практика : [монографія] / О. В. Гончаренко. – Київ : ТОВ «ДКС Центр», 2014. – 440 с.
- 5.Гринчук В.Ю. Фактори ефективності економічних відносин підприємств молокопродуктового підкомплексу [Текст] / В.Ю. Гринчук // Вісник аграрної науки. – 2010. – № 6. – С. 70–72.
- 6.Джевонс У.С. Краткое сообщение об общей математической теории политической экономии / У. С.Джевонс – Теория потребительского поведения и спроса. – СПб., 1993.
- 7.Портер М. Конкуренция.: Пер. с англ. [Текст] / М. Портер. – М.: Издательский дом "Вильямс", 2005. – 608 с.
- 8.Радева М.М. Методика аналізу конкурентоспроможності підприємства на основі розрахунку критерію ринкових можливостей [Текст] / М.М. Радева // Держава та регіони. – 2006. – № 2. – С. 215–220.

9. Савченко С.М. Системно-функціональна сутність конкурентоспроможності підприємств [Текст] / С.М. Савченко // Економіка та держава, 2014. – № 12. – С. 41–46.

10. Сітковська А.О. Сучасні підходи до оцінювання конкурентоспроможності аграрних підприємств / А.О. Сітковська // Агросвіт. – 2013. - №5. – С.10-13

References.

1. Bojkiv's'ka, H.M. (2011), "Strategic directions of realization production capacity of processing agricultural enterprises in a competitive environment", *Agrosvit*, vol. 4., pp 34– 38.

2. Vinichenko, I.I. (2013), "The competitiveness of agricultural enterprises: state and prospects", *Agrosvit*, vol. 21., pp. 10–13.

3. Hnatenko, Ye.P. (2010), "Factors stability and efficiency of the milk business", *Agrosvit*, vol. 1., pp. 33–36.

4. Honcharenko, O.V. (2014), *Instyutsional'ne rehulivannia rozvytku innovatsij v ahropromyslovomu vyrobnytstvi: teoriia, metodolohiia, praktyka* [Institutional regulation of innovation in agricultural production, theory, methodology, practice], TOV «DKS Tsentr», Kyiv, Ukraine

5. Hrynchuk, V.Yu. (2010), "Factors effectiveness of economic relations of enterprises of milk product subcomplex", *Visnyk ahrarynoi nauky*, vol. 6., pp. 70–72.

6. Dzhevons, U.S.(1993), *Kratkoe soobschenye ob obschej matematycheskoj teoryi polytycheskoj ekonomyy* [Brief information about the general mathematical theory of political economy], SPb, Russia.

7. Porter, M. (2005), *Konkurentsya* [Competition], Yzdatel'skyj dom Vyl'iame, Moscow, Russia.

8. Radieva, M.M. (2006), "Methods of analysis of competitiveness on the basis of calculation criteria of market opportunities", *Derzhava ta rehiony*, vol. 2., pp. 215–220.

9. Savchenko, S.M. (2014) "System-functional nature of enterprise competitiveness", *Ekonomika ta derzhava*, vol. 12., pp. 41–46.

10. Sitkov's'ka, A.O. (2013) "Current approaches to evaluating the competitiveness of agricultural enterprises", *Agrosvit*, vol. 5, pp. 10-13

Стаття надійшла до редакції 13.05.2015 р.

ТОВ "ДКС Центр"